

Ritsema, C. 1874

Tijdschr. Entomol. 17: 175-211

[1874]

Ants pp 182-184

(Dorylinze)

A A N T E E K E N I N G E N
BETREFFENDE EENE KLEINE COLLECTIE HYMENO-
PTERA VAN NEDER-GUINEA,
EN BESCHRIJVING VAN DE NIEUWE SOORTEN

DOOR

C. RITSEMA Cz.

Met eene welwillendheid waarvoor ik hem ten hoogste dankbaar blijf, stond Dr. E. Piaget mij in het laatst van het vorig jaar een 32-tal Hymenoptera, afkomstig van Neder-Guinea (zuidwestelijk gedeelte van Afrika) ter bewerking af. Zij waren in 1868 met insekten van andere orden verzameld door den heer M. G. van Woerden, een ijverig entomoloog, die, hetgeen voor onze wetenschap een waar verlies is, reeds in de zevende maand van zijn verblijf in die gewesten als slagtoffer van het ongezonde klimaat viel. ¹⁾

De Lepidoptera door van Woerden overgezonden hebben aan den heer P. C. T. Snellen de stof geleverd voor een belangrijk opstel, dat op blz. 1—110 van het zevende deel der tweede serie van dit tijdschrift voorkomt, en waaraan ik de volgende bijzonderheden ontleen betreffende de landstreek waar van Woerden verzamelde.

Zij ligt in Neder-Guinea aan den mond der rivier Congo of Zaïre op ongeveer 6 graden Zuiderbreedte. In den beginne hield van Woerden zijn verblijf juist aan den mond der rivier op de factorij Banana der Afrikaansche Handels-Vereeniging, later meer landwaarts in, ongeveer (zooals hij schreef) veertien uren stoomens de rivier op, te Loango. Langs de kust is het laag en zandig,

---

1) Nadat van Woerden den 1sten Mei 1868 op de plaats zijner bestemming was aangekomen, overleed hij reeds in November daaraanvolgende.

binnenwaarts wordt het hooger; van Woerden beschreef de streek waar hij het laatst verzamelde als arm aan insekten, en den grond als uit roodachtige, harde klei bestaande, zeer ongeschikt voor insekten-larven om in te verpoppen.

De 32 mij ter hand gestelde Hymenoptera behooren tot 27 soorten, waarvan 2 tot de afdeeling der Ditrocha en 25 tot die der Monotrocha. Ik trof onder hen 13 soorten aan die ik voor onbeschreven meende te moeten houden, en daaronder eene waarvoor ik zelfs een nieuw geslacht heb moeten oprigten. ¹⁾ Van de 27 soorten zijn er 3 (n° 4, n° 8 en n° 14) ook in het Zuidelijk gedeelte van Europa, en eveneens 3 (n° 3, n° 4 en n°. 14) ook in den Oost-Indischen Archipel aangetroffen, zoodat 2 soorten (n° 4 en n° 14) in Zuid-Europa, in Afrika en in den Oost-Indischen Archipel voorkomen.

I. DITROCHA.		11. <i>Pompilus rutilus</i> , Klug. 1 ♀.
FAM. BRACONIDAE.		12. „ <i>ornatissimus</i> , n. sp. 1 ♀.
1. <i>Bracon maculifrons</i> , n. sp. 1 ♀.		FAM. SPHECIDAE.
2. „ <i>corallinus</i> , n. sp. 1 ♂.		13. <i>Ammophila Guineensis</i> ,
II. MONOTROCHA.		n. sp. . . . . . 1 ♀.
FAM. CHRYSIDIDAE.		14. <i>Pelopoëus spirifex</i> , L. 1 ♂.
3. <i>Pyria lyncea</i> , F . . . . 1 ♀.		FAM. LARRIDAE.
4. <i>Stilbum splendidum</i> , F. 1 ♀.		15. <i>Larrada Vollenhovia</i> , n.
FAM. DORYLIDAE.		sp . . . . . 1 ♂.
5. <i>Dorylus nigricans</i> , Illig. 2 ♂.		16. <i>Piagetia Woerdeni</i> , n.
6. „ <i>Shuckardi</i> , n. sp. 2 ♂.		g. et n. sp. . . . . 1 ♂.
FAM. SCOLIADAE.		FAM. PHILANTHIDAE.
7. <i>Elis (Dielis) celebs</i> , Sich. 1 ♀.		17. <i>Cerceris vidua</i> , Klug . 1 ♀.
FAM. POMPILIDAE.		FAM. EUMENIDAE.
8. <i>Pompilus Bretonii</i> , Guér. 1 ♂.		18. <i>Eumenes Walkeri</i> , n. sp. 2 ♂.
9. „ <i>Taschenbergii</i> , mihi. 1 ♀.		19. <i>Synagris combusta</i> , de
10. <i>Pompilus elongatus</i> , n.		Sauss. . . . . 1 ♀.
sp . . . . . 1 ♂.		

1) Van dit genus is door mij ook reeds eene Javaansche soort beschreven. (zie *the Entomologist's Monthly Magazine*, vol. IX (Nov. 1872) p. 121.)

FAM. VESPIDAE.

20. *Belonogaster junceus*
Oliv. . . . . 2 ♀.
21. *Belonogaster brunneus*,
n. sp. . . . . 1 ♀.
22. *Polistes inornatus*, n.
sp. . . . . 1 ♂.

FAM. APIDAE.

23. *Megachile bombiformis*,
Gerst. . . . . 1 ♀.
24. *Megachile nigrocincta*,
n. sp. . . . . 1 ♀.
25. *Xylocopa combusta* Sm. 1 ♀.
26. „ *caffra*, L. . . . . 1 ♂.
27. „ *neglecta*, n. sp. 2 ♀.

I. DITROCHA.

FAM. BRACONIDAE.

Genus *Bracon*, Fabricius.

1. *Bracon maculifrons*, nov. spec.

Na verwant aan *Br. flagrator* Gerst. (Peters, *Reise nach Mossambique*, Insekten, S. 521, Taf. 32, Fig. 11) en dus even als deze door vorm, sculptuur en kleur tot de groep van Brullé's *Br. coccineus* (volgens Gerstaecker in Peters' *Reise nach u. s. w.* synoniem met *Br. fastidiator* F.), *incisus* en *pictus* behorende.

Van het wijfje door van Woerden overgezonden is het ligchaam 10, de legboor 3 mm. lang, terwijl het met uitgespreide vleugels 22 mm. breed is.

De kleur is scharlakenrood; de zamengestelde oogen (de enkelvoudigen zijn donkerbruin), de sprieten, op den schedel eene ronde vlek, die juist de ocellen omvat, het einde der bovenkaken, de scheidkleppen van den legboor, het laatste lid der tarsen van de beide laatste pootenparen, benevens de klauwtjes en het daar tusschen liggende kussentje van de drie paren zwart. Op het begin van de middellob en op de zijlobben van den mesothorax schemert flauw eenig zwart door. De tarsen der pooten, vooral die van het eerste paar, (het laatste lid der beide laatste paren uitgezonderd) zijn vuilgeel. Het aangezicht is mat glanzend, onmiddelijk boven de bovenkaken van eene kleine maar diepe uitholling, en tusschen en beneden den grond der sprieten van eene korte langsgroef voorzien. De glanzende schedel is tusschen de ocellen en de basis der sprieten diep en breed hartvormig

Museum) allerlei overgangen bestaan in grootte, in kleur en in bestippling van den thorax.

Deze soort is over Zuidelijk Europa, Afrika en den Oost-Indischen Archipel verbreid.

FAM. DORYLIDAE.

Genus *Dorylus*, Fabricius.

5. *Dorylus nigricans*. Illiger, *Magazin der Entomologie*. Bd. I, S. 188, n°. 18. — Fabricius, *Syst. Piez.* p. 427, n°. 2. — Shuckard, *Annals of Natural History*. vol. V, p. 271. sp. 1. — Gerstaecker, *Beitrag zur Insektenfauna von Zanzibar*, in Troschel's *Archiv für Naturgeschichte*, Jahrg. 37. Bd. I, S. 355, n°. 52.

De beschrijving welke Illiger ter aangehaalde plaatse geeft, past goed op mijne beide voorwerpen; alleen zegt hij: „die Beine schwarz; die Kinnbacken braun,” terwijl bij mijne voorwerpen en pooten en kaken (ook de schaft der sprieten) van dezelfde kleur, en wel zeer donker kastanjebruin zijn, hetgeen met Shuckard's beschrijving volkomen overeenstemt.

's Rijks Museum bezit een exemplaar dezer soort van de Gambia herkomstig, dat over het geheel meer bruin van tint is. Illiger en Shuckard hadden hunne exemplaren van Sierra Leona, Fabricius van Guinea, Gerstaecker van de Bura-bergen.

6. *Dorylus Shuckardi*, 1) nov. spec.

Deze soort waarvan ik twee mannetjes voor mij heb, behoort tot de vierde Shuckardsche groep, daar de achterlijfssteel vierkant is en de bovenkaken breed en bijna driehoekig zijn; zij is het naast verwant aan *D. atriceps* Shuck. De mij bekende soorten van deze groep zijn behalve de laatst genoemde soort: *D. orientalis* Westw., *D. longicornis* Shuck., *D. attenuatus* Shuck. en *D. diadema* Gerst.

De lengte der nieuwe soort bedraagt 21 mm., de breedte met de vleugels uit 33 mm. De kleur is graauwachtig bruin,

1) Naar den schrijver van de „Monograph of the Dorylidae” in *Annals of Natural History*, 1840.

overeenkomende met die van *D. helvolus* L., de thorax donkerder dan het abdomen. De kop is zwart, vooral op den schedel met uiterst fijne zilverglanzige haartjes bedekt. De bovenkaken, de schaft en de twee of drie eerste geledingen van den vlag der sprieten, benevens de pooten zijn kastanjebruin, zeer glad en sterk glanzend, het overige gedeelte van de sprieten licht bruingeel. De onderrand van den kop langs en tusschen den grond der bovenkaken, de onderzijde van den thorax en van de steel van het achterlijf, de heupen, de achterzijde der dijen van het eerste pootenpaar, de achterrand van den metathorax en van de steel van het achterlijf, benevens de zijden van het laatste achterlijfssegment zijn met overeindstaande lange fijne aschgrauwe haren bezet. Voorts zijn thorax en achterlijf (behalve het glanzende laatste segment) dicht bedekt met korte fijne aschgrauwe haartjes, die aan deze deelen (vooral aan het achterlijf) eene zijdeachtige glans geven. Onbehaard zijn de bovenkaken, de sprieten, de pooten (met uitzondering van de heupen en van de achterzijde der dijen van het voorste paar) en het laatste segment van het achterlijf met uitzondering van de zijden. De kop met de kaken heeft van voren gezien de vorm van een' gelijkzijdigen driehoek; zonder de kaken is het een dwars langwerpige vierkant, waarvan de zamengestelde oogen de hoogte aangeven. Terwijl de schedel vlak, tusschen de beide achterste ocellen zelfs eenigszins uitgehold is, puilt het voorhoofd zeer sterk uit; het laatste bezit slechts een spoor van een langsgroef onder het voorste bijoogje; daarentegen bemerkt men onmiddellijk achter dit oogje eene fijne gleuf, die over den schedel ver naar achteren loopt. De helder brune ocellen zijn in een' driehoek geplaatst, met iets minder dan de middellijn van een' buiter als afstand tusschen het voorste en de beide achterste; tusschen deze laatsten bedraagt de afstand iets meer dan de genoemde middellijn. De zamengestelde oogen zijn zwart; rond en sterk uitpuilend; zij nemen de zijden van den kop nagenoeg geheel in, en stooten dan ook bijna op den grond der bovenkaken. De lengte van den schaft der sprieten bedraagt een vierde gedeelte van de lengte van het geheele orgaan. De bovenkaken

zijn kort en breed (ongeveer anderhalf maal zoo lang als breed) en bijna driehoekig; hun basis strekt zich naar binnen tot voorbij den grond der sprieten uit, zoodat zij hier zeer dicht tot elkander naderen. De mesothorax is op het midden ongeveer zoo breed als de kop, ovaal en van voren sterk gewelfd, de metathorax iets smaller en van achteren eenigszins ingebogen; het scutellum vertoont op het midden eene flauwe langslijn; de achterrand van het zwart gekleurde postscutellum is gegolfd. De vleugels zijn wit troebel, als met poeder bestoven; de aderen zwart behalve de costa, die evenals het gewricht der vleugels bruin gekleurd is; de radiaalcel is donkergrijs, zeer donker in het naar de vleugelbasis gekeerde gedeelte; de terugloopende ader is flauw naar buiten gebogen en stoot op den cubitaalader dicht achter het midden van de eerste cubitaalcel; de cubitaalader is bijna regt, bij den cubitaal dwarsader eenigszins naar boven gebogen. De dijen hebben in vereeniging met de trochanters ongeveer de gedaante van een suikerbrood. Het achterlijfssteeltje is vierkant met afgeronde hoeken, minder hoog en iets smaller dan het klokvormige eerste achterlijfssegment; aan de onderzijde is het van een' van den top naar de basis aflopenden glanzenden driehoekigen kiel voorzien, waarvan de top naar den thorax, de basis naar het achterlijf gekeerd is. Het achterlijf is lang, bijna cilindrisch, doch naar achteren iets in omvang toenemende.

Bij een mijner beide voorwerpen bemerkt men in beide voorvleugels (in de regter evenwel sterker dan in de linker) het begin van een' tweeden terugloopenden ader, hetgeen echter slechts voor eene individueele afwijking te houden is; Shuckard heeft bij zijn *Dorylus atriceps* hetzelfde waargenomen in de linker voorvleugel.

Bij het andere voorwerp, dat overigens geheel aan de hier bovenstaande beschrijving beantwoordt, zijn de bovenkaken *zeer donker* kastanje bruin van kleur.

FAM. SCOLIADAE.

Genus *Elis*, Fabricius.Subgenus *Dielis*, Sichel.

7. *Elis cœlebs*. Sichel et de Saussure, *Catalogue des espèces de l'ancien genre Scolia*. p. 184 et 297, sp. 193.

Het wijfje dat ik voor mij heb behoort tot de zeldzame variëteit met bleek aschgrauwe beharing op kop en thorax.

FAM. POMPILIDAE.

Genus *Pompilus*, Fabricius.

8. *Pompilus Bretonii*. Guérin, *Mag. de Zool.* 1843. Insectes. pl. 115. fig. 2. — Smith, *Cat. Hym. Ins. Coll. Brit. Mus.* prt. III, p. 138, n°. 101. — Peters, *Reise nach Mossambique*. Insekten. S. 485 (onjuist staat hier *Bretonii*). — Gerstaecker, *Beitrag zur Insectenfauna von Zanzibar*, in Troschel's *Archiv für Naturgeschichte*. Jahrg. 37. Bd. I, S. 352, n°. 25 (ten onrechte brengt Gerstaecker hier tot deze soort terug *P. xanthocerus* Dahlb. = *P. ruficeps* Taschenb.; zie hiervoor echter het volgende nummer).

Syn. *Pompilus croceicornis* Klug. Dufour, *Ann. Soc. Ent. France*. 1861. p. 7. pl. 1, fig. 3. — Kirchner, *Cat. Hym. Europae*. 1867, p. 214, n°. 15.

Dat *Pepsis flavicornis* F. (Fabricius, *Syst. Piez.* p. 216, n°. 44) = *Cyphononyx flavicornis* F. (Dahlbom, *Hym. Europaea*. t. I. p. XXII et p. 462 : 4) = *Mygymia flavicornis* F. (Smith, *Cat. Hym. Ins. Coll. Brit. Mus.* prt. III, p. 185, n°. 13 and p. 206) = *Priocnemis flavicornis* F. (Taschenberg, *die Pompiliden des Museums der Universität zu Halle*, in *Zeitschrift für die gesammten Naturwissenschaften*. Herausgegeben von dem naturwissensch. Vereine für Sachsen und Thüringen in Halle, redigirt von Giebel und Siewert. Jahrg. 1869, Bd. 34. S. 34) ook tot deze soort behoort is wel zeer waarschijnlijk, maar nog niet met zekerheid aangetoond. — Zie over deze quaestie: von Kiesenwetter, *Berliner Entomologische Zeitschrift*. Bd. V (1861) S. 404 en Gerstaecker,